

ΚΟΚΚΙΝΟΣ ΓΙΩΡΓΟΣ.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ,
1998

Η ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΚΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟ
ΣΤΟ ΜΙΚΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΗΣ
Η ΜΙΚΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΑ

Η μικρο-ιστορία συγκροτείται ως ιδιαίτερη ιστοριογραφική τάση στη διάρκεια των δεκαετιών του '70 και του '80. Εισηγητές της θεωρούνται ο Carlo Ginzburg, *Il formaggio e i vermi. Il cosmo di un mugnaio del '500*, Τορίνο (1976) [Ελληνική έκδοση: *Το τυρί και τα σκουλήκια, Ο κόσμος ενός μυλωνά του 16ου αιώνα*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1994], ο Robert Darnton, *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History*, Basic Books, New York 1984, και ο Giovanni Levi, *Inheriting Power: The Story of an Exorcist*, Chicago 1988. Ωστόσο, στη μορφοποίηση της μικρο-ιστορίας συνετέλεσαν αποφασιστικά ο Keith Thomas με το βιβλίο του *Religion and the Decline of Magic: Studies in Popular Beliefs in 16th and 17th Century Europe* (1971), ο Peter Burke με το βιβλίο του *Popular Culture in Early Modern Europe* (1978), η Natalie Z. Davis με το βιβλίο *Society and Culture in*

Early Modern France (1975), αλλά και οι ηγετικές μορ-
ές της σχολής των *Annales* Jacques Le Goff και
Georges Duby. Ειδικά, οι ιταλοί μικρο-ιστορικοί συ-
μπεριφέρονται από το 1966 γύρω από το περιοδικό
Quaderni Storici, το οποίο διαδραματίζει στην Ιταλία
όλο αντίστοιχο με αυτόν των *Annales* στη Γαλλία και
του *Past and Present* στη Βρετανία. Αντίστοιχα, οι γερ-
ανοί μικρο-ιστορικοί διαχέουν το έργο τους μέσω
των περιοδικών *Geschichte und Gesellschaft* και
Historische Anthropologie.

Η μικρο-ιστορία δημιουργείται από τον ποικίλο θε-
ρητικό προβληματισμό στο χώρο της ιστορίας, από
την όσμωση ιστορίας, πολιτισμικής ανθρωπολογίας
(κυρίως του έργου του Clifford Geertz), θεωρίας της
ογοτεχνίας (κυρίως της μελέτης της λαϊκής κουλτού-
ρας από τον Michail Bachtin) και μεταδομισμού (κυ-
ρίως του έργου του Michel Foucault), από την κατάρ-
ευση των ολιστικών ερμηνευτικών θεωρήσεων του
αρχισμού και του λειτουργισμού, από την επίγνωση
των αρνητικών πτυχών της διαδικασίας του εκσυγ-
ρονισμού και της τεχνολογικής προόδου που είναι
απώροτο των ανώνυμων της νοσταλγίας για το παρελθόν, καθώς και
από τη συνολική ριζοσπαστικοποίηση του πεδίου των
επιστημών μετά τον Μάη του 1968. Καταλύτη στη διαδι-
κασία αυτή αποτέλεσε η εγκατάλειψη της προοδοκε-
τρικής μεταφυσικής της Ιστορίας, των «μεγάλων μα-
κρο-ιστορικών αφηγημάτων» και της λογικής των δια-

δοχικών σταδίων, όσο και η εγκατάλειψη ιδεολογημά-
των που αναφέρονταν στην απόλυτη ιδιαιτερότητα
και την πολιτισμική κατωτερότητα κοινωνιών εκτός
των πλαισίων του δυτικού κόσμου.

Πρόκειται για μορφή κοινωνικής ιστορίας «από τα
κάτω», που χρησιμοποιεί τεχνικές που προσιδιάζουν
στην προσέγγιση της υψηλής κουλτούρας και της δια-
νοητικής ιστορίας και όχι τις ποσοτικές τεχνικές της
δημογραφίας και της κοινωνιολογίας, όπως θα ήθελε
ο Francois Furet, για να μελετήσει την κουλτούρα των
συνήθως σιωπηλών και περιθωριοποιημένων υπάλλη-
λων κοινωνικών τάξεων και να αναδείξει τις βιωματι-
κές όψεις της καθημερινής τους ζωής και όχι μόνο τις
υλικές συνθήκες του βίου τους, σύμφωνα με το υπό-
δειγμα του Braudel. Ωστόσο, αυτό που ενδιαφέρει
πρωτίστως τους μικρο-ιστορικούς δεν είναι οι απρό-
σωπες μάζες, αλλά τα άτομα που μέσα από την περι-
πέτεια του βίου και της σκέψης τους λειτουργούν ως
πρίσματα για την αναγωγή του ιδιαίτερου και ατομι-
κού στο γενικό και συλλογικό. Με τον τρόπο αυτό η
ιστορία μετασχηματίζεται από ενιαία διαδικασία και
καθολικό αφήγημα σε πολυκεντρική δυναμική και σε
πολυεστιακή ανάλυση, που κατακερματίζει την ερμη-
νευτική προοπτική των μακρο-ιστορικών αφηγήσεων
και αναδεικνύει την πολλαπλότητα των κοινωνικών
αναπαραστάσεων. Σύμφωνα με τους αντιπάλους της
μικρο-ιστορίας, ο κατακερματισμός του ερευνητικού

πεδίου και η εμμονή στην πολλαπλότητα των κοινωνικών αναπαραστάσεων οδηγούν στη ρομαντική εξιδανίκευση των πολιτισμικών μορφωμάτων του προβιομηχανικού παρελθόντος, στη στατική τους προσέγγιση και στην αδυναμία συσχέτισής τους με το πεδίο της πολιτικής.

Στο πλαίσιο της μικρο-ιστορίας οι πηγές αντιμετωπίζονται όχι ως «τεκμήρια», αλλά ως ενδείξεις, ως στοιχεία συμβολικών κωδίκων που αποδεσμεύουν σημασία και επιδέχονται ερμηνεία. Στην προοπτική αυτή, αρχικά κατανοούμε το σύστημα αξιών της μελετώμενης κοινωνίας, ενώ στη συνέχεια επιχειρούμε να ανασυνθέσουμε την ιστορία της κοινωνίας αυτής, διασαφηνίζοντας όχι μόνο την ιδιαιτερότητά της, αλλά και τα κοινά της γνωρίσματα με άλλες αντίστοιχες δομές κοινωνίες. Τα συμβολικά συστήματα αξιών μελετώνται ως δημιουργήματα μιας ενιαίας κοινωνίας, ως ομοιογενής κοινωνική γλώσσα, που επιμερίζεται στη συνέχεια σε ομαδικό ή ατομικό επίπεδο διαμέσου των ιδιαίτερων μηχανισμών πρόσληψης και νοηματοδότησης της πραγματικότητας, επιφέροντας την αναδιάταξη των στοιχείων ή και την άρθρωση μερικευμένων αξιολογικών κωδίκων και κοσμοαντιλήψεων.

Κεντρική θέση της μικροϊστορίας αποτελεί η διευκρίνιση των αντιστοιχιών και επικαθορισμών, αλλά και ο εντοπισμός των ιδιαιτεροτήτων και ασυνεχειών μεταξύ μακροδομής (= κοινωνικό, πολιτικό, οικονομι-

κό, ιδεολογικό σύστημα) και μικροδομής (= αγροτικές κοινότητες, πολιτικο-κοινωνικές ομάδες, άτομα). Η οπτική αυτή οδηγεί στην αναζήτηση των διαπλοκών μεταξύ συστημικών καταναγκασμών και ατομικής ελευθερίας. Οδηγεί επίσης στην αντίληψη του βιωμένου ως πεδίου συγκρούσεων για τον έλεγχο υλικών αξιών και συμβολικών μηχανισμών. Δεν καταλήγει, ωστόσο, στην προσέγγιση των στατικών και επαναληπτικών δομών, αλλά κυρίως εστιάζεται στην ανίχνευση της ιστορικής μεταβολής, των αιτίων και των φορέων της.

Η μικροϊστορία ειδικότερα ενδιαφέρεται για την αναγωγή στο συνολικό, στο επίπεδο των δομών, διαμέσου της συστηματικής προσέγγισης του μεμονωμένου. Πρόκειται δηλαδή για μια επαγωγική ιστορική λογική που αναζητεί το στοιχειακό κοινωνικό νόημα πριν οδηγηθεί στην χαρτογράφηση και ερμηνεία ενός κοινωνικού σχηματισμού σε δεδομένο φάσμα χρόνου. Για τους θιασώτες της, στοιχειακό κοινωνικό νόημα σημαίνει ανάδειξη ιστορικών παραγόντων, οι οποίοι ενδεχομένως στο επίπεδο της μακροϊστορίας θα παρέμεναν βουβοί και άγνωστοι.

Στο επίπεδο της επιστημολογίας της ιστορίας, η μικροϊστορία δεν επιστρέφει άκριτα στην παραδοσιακή ιστορική αφήγηση, αλλά κατά περίπτωση συνδυάζει ποικίλες μεθόδους προσέγγισης του παρελθόντος, προσφεύγοντας ακόμη και στην ποσοτική εξήγηση των

διαθέσιμων δεδομένων, όπως π.χ. συμβαίνει με τους γερμανούς ιστορικούς της Alltagsgeschichte (= ιστορίας της καθημερινής ζωής). Ωστόσο, για τους μικροϊστορικούς, τα γεγονότα υφίστανται ως αντικειμενικά δεδομένα και όχι ως στοιχεία μιας κειμενικής δομής της πραγματικότητας, που, καθώς επανακατασκευάζεται διηνεκώς, οδηγεί στην ατελεύτητη ερμηνεία ιστορικών ερμηνειών και συνεπώς στον σχετικισμό. Πάντως, σε κάθε περίπτωση, η γραφή των μικροϊστορικών ξεκινά από την επισήμανση των επιστημολογικών, των τεχνικών, αλλά και των ερμηνευτικών προβλημάτων της έρευνας· επισήμανση που θεωρείται ως τμήμα του ίδιου του πεδίου της ιστορικής επιστήμης.

Η βασική θεματολογία των μικρο-ιστορικών είναι η επίδραση του κρατικού μηχανισμού, των οικονομικών μακροδομών και της Εκκλησίας στους αγροτικούς πληθυσμούς και στις μικρές κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια των διαδικασιών του αρχόμενου εκσυγχρονισμού.

Ειδικότερα το έργο του Carlo Ginzburg *Το τυρί και τα σκουλήκια*. Ο κόσμος ενός μυλωνά του 16ου αιώνα αναδιατάσσει το πεδίο των ιστορικών σπουδών με τους ακόλουθους τρόπους:

- 1) Ο Ginzburg αποδεικνύει ότι η λαϊκή –προφορική– αγροτική, η υψηλή και η κυρίαρχη κουλτούρα δεν είναι εσωτερικά ομοιογενή και περιχαρακωμένα πεδία, αλλά επικοινωνούν πολλαπλά

μεταξύ τους και αλληλεπιδρούν. Καθεμιά έχει τους δικούς της μηχανισμούς πρόσληψης και εγγράφει τα εκάστοτε δάνειά της από τις άλλες στο ιδιαίτερο κοσμοθεωρητικό της σύστημα.

- 2) Η προφορική, λαϊκή-αγροτική κουλτούρα εξιδανικεύεται από τον Ginzburg και αντιμετωπίζεται ως βαθεία νοητική δομή, ως πρωταρχικό και αυτόνομο κοσμοθεωρητικό σύστημα, που υφίσταται την καταπιεστική κυριαρχία του γραπτού πολιτισμού και της κυρίαρχης κουλτούρας.
- 3) Ο Ginzburg θεωρεί ως χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προφορικής, λαϊκής-αγροτικής κουλτούρας του ιταλικού χώρου στη διάρκεια του 16ου αιώνα τον υλισμό, τον εξισωτισμό, την ανεξιθρησκία και τη ροπή προς την ουτοπία.

Η κριτική στη μικρο-ιστορία

Κατά την ενδεικτική γνώμη του γερμανού κοινωνικού ιστορικού Jurgen Kocka, η εστίαση του ενδιαφέροντος στο μικρο-επίπεδο της ιστορίας και η αποσυσχέτιση από το πλαίσιο αναφοράς του –κάτι βεβαίως που δεν αποδέχονται προγραμματικά οι εισηγητές της μικρο-ιστορίας– κατακερματίζει την ιστορική γνώση και τη μετατρέπει σε σειρά παρατιθέμενων ιστορικών στιγμιотύπων χωρίς αναφορά προς τη μακροδομή.

1. Dominique La Capra, «The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Twentieth-Century Historian», *History and Criticism*, Cornell University Press, Ithaca and London 1985, 45-69.

2. Giovanni Levi, «On Microhistory», στο Peter Burke (ed.) *New Perspectives on Historical Writing*, Polity Press 1991, 93-113.

3. Carlo Ginzburg, «Σημάδια. Ρίζες ενός ενδεικτικού παραδείγματος» [πρώτη δημοσίευση στο: A. Gargani (ed.), *Crisi della ragione*, Τορίνο 1979, 59-106, δεύτερη έκδοση 1992], μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, επιμέλεια Έλλη Δρούλια και Παναγιώτης Πούλος, στο: Παναγιώτης Πούλος (επιμ.), Περί κατασκευής, Τοπικά, β', Νήσος-Ε.Μ.Ε.Α. 1996, 55-88.

4. Georg G. Iggers, «From Macro-to Microhistory: The History of Everyday Life», *Historiography in the Twentieth Century. From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*, Wesleyan University Press, Hanover and London 1997, 101-117.

Βασικά έργα του: • *Meditation. Historical Imagination in Nineteenth Century Europe*, The Johns Hopkins University Press 1973.

• *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*, The Johns Hopkins University Press 1985.

Θέμα της Μεταϊστορίας αποτελεί η αποκωδικοποίηση της ιστορικής σχέσης που διατρέχει το έργο τεσσάρων ιστορικών του 19ου αιώνα (= Michelet, Ranke, Tocqueville, Burckhardt) και τεσσάρων φιλοσόφων της ιστορίας (= Hegel, Marx, Nietzsche, Croce). Θέμα του δεύτερου βιβλίου είναι η μελέτη της αφηγηματικότητας της σύγχρονης ιστοριογραφίας (19ος-20ος αι.) στις ποικίλες παραμέτρους της, όπως και της θεωρίας της ιστορίας, καθώς επίσης και η προσέγγιση του πύ-